

Laite- ja sovelluskohtaisia helppokäyttöohjeita

Toiminta, joka helpottuu mukautuksen avulla	Mukautus	Ohjelmisto, jonka käyttöä mukautetaan	Mukautusohje
1. Lukeminen Opiskelijan näkö on heikentynyt, on mahdollisesti juuri näköön kytkeytyviä lukivaikeuksia tai henkilöllä ei ole halua lukea näyttöä silmien tilapäisen rasittumisen vuoksi.	Teksti puheeksi, puhesynteesi (Mitä tulee yleisemmin näön käytön tukemiseen, huomaa myös Windowsin Helppokäyttökeskus, jonka saa esiin esim. Windows-näppäin + U)	MS Office	Tekstin puheeksi muuntava Lue-toiminto Edellistä järeämpi väline on Officeen sisäänrakennettu toiminto Lukija, joka lukee ääneen kaiken, mitä näytössä näkyy, myös graafisten painikkeiden merkitykset ja riippuvalikot. Lukijan hyödyntäminen vaatii melko paljon harjoitusta. Yleisluonteisempi kuvausta Lukijasta ja Lukijan täydellinen opas Lukijan voi avata ja sulkea yhdistelmällä Ctrl + Windows + Enter. Sen voi avata ja sulkea, mutta lisäksi sitä voi myös säätää yhdistelmän Ctrl + Windows + N kautta. Jos opiskelijalla on <i>vaikea näkövamma</i> , hänellä yleensä on käytössä erikseen asennettava ruudunlukuohjelma (esim. NVDA ja Jaws). Lukijaan verrattuna siinä on lisäominaisuuksia ja muokattavuutta.
			ns. Syventävässä lukuohjelmassa on paitsi ääneen lukemistoiminto, myös kuvasanasto, mahdollisuus muuttaa tekstin taustaväri, palstaleveys jne. Näistä on hyötyä mm. lukivaikeuksissa. Syventävän lukuohjelman käyttö Wordissä Syventävä lukuohjelma (Oppia ikä kaikki -hanke, Matleena Laakso) Word online tekstin kääntäminen ja kuunteleminen Antti Ylönen, Keuda
		Chromebook ”selainläppäri”, jossa siis käyttöjärjestelmä on Chrome	Tekstin lukeminen ääneen Ohjesivu sisältää ohjeet ylipäätään Chromebookin toimintoihin.
		Mac	Macin asettaminen lukemaan näytön teksti ääneen.
		Edge	Tekstin puheeksi –toiminto on sisäänrakennettu. Maalaa teksti ja klikkaa sitä hiiren kakkospainikkeella. Näkyviin tulee valikko, jossa on valinta Lue ääneen.
		muut selaimet: Firefox, Chrome jne.	Liitä Firefox-selaimeen laajennus sen Lisäosat-galleriasta. Esimerkiksi Read Aloud- tai Teksti puheeksi -laajennus. Selainten laajennustoiminnot ja itse laajennussovellukset toimivat hieman eri tavoin, joten pientä perehtymistä vaaditaan. Osa sovelluksista lähtee puhumaan tekstiä suoraan, kun kuvaketta on klikattu, kun taas osa vaatii ensin luettavan tekstin valintaa (maalaamista), mikä aktivoi toiminnon ja näkyviin tulee esimerkiksi kaiuttimen kuva, jota klikkaamalla puhe alkaa kuulua. Tätä voi harjoitella yhdessä opiskelijoiden kanssa. Selainlaajennuksen asentaminen ja käyttöönotto Firefoxissa (F-Secure) Laajennusten asennus ja ylläpito Chromessa Huom! Selainten laajentaminen lisää pääsääntöisesti resurssien kulutusta, joten niiden määrä kannattaa pitää kohtuullisena.
		Android	Teksti puhuttuna -ominaisuuden käyttö Androidin osalta on vaihtoehtoina käyttää sen sisäänrakennettua Teksti puhuttuna -toimintoa tai ladata laitteeseen jokin tekstiä puhuva sovellus Google Play -verkkokaupasta.
		iPhone	Voit kuulla iPhoneen puhuvan näytön, valitun tekstin tai kirjoittamasi tekstin. iPhonessa voi käyttää sen sisäänrakennettua ääneen lukemisen toimintoa. Sen saa päälle näin: Asetukset → Käyttöapu → Puhuttu sisältö → Valitse: Puhu näyttö tai Puhu valinnat sekä klikkaa tässä näkymässä myös: Puheohjain → Näytä ohjain. Jatkossa näytöllä näkyy aina <i>puheohjaimen</i> harmaa nuoli. Jos haluat sen lukevan tekstiä, klikkaa nuolta ja saat näkyviin lukemisen toimintonäppäimet. Vaihtoehtoisesti voit käyttää iPhoneen virtuaaliassistentti Siriä ja kehottaa sitä, esim. sanomalla <i>Lue näytön teksti ääneen</i> . Kolmas tekstin lukemisen vaihtoehto on ladata sopiva sovellus Applen verkkokaupasta.
2. Puhekirjoittaminen Näppäily on tilannekohtaisesti hankalaa / ei mahdollista. Kyseessä voi olla myös lukivaikeus.	Puhe tekstiksi, sanelu ks. myös seuraava kohta 4. Ääniohjaus. Vaihtoehtoisesti laitteen mahdollisen virtuaaliavustajan voi pyytää puolestaan kirjoittamaan tekstin.	Office	Tekstin sanelu puheentunnistusta käyttämällä Sanelu 365:ssä Sanelu voi tapahtua usealla eri kielellä. Välimerkit sanellaan valitun kielen nimenomaisilla komentosanoilla (esim. kysymysmerkki / frågetecken / question mark). Suomenkielisen sanelutulokseen kertyy jonkin verran virheitä, eivätkä muotoilukomennot juuri toimi, joten manuaalista korjailua jää tehtäväksi.
		Google	Googlen toimisto-ohjelmien puhekirjoitus Google Docks, Sheets, Slides, Drawings
		iPhone	Tekstin saneleminen iPhonessa (tai laitteen ääniohjaus ks. kohta 4)
		Android	Avaa sovellus, johon haluat syöttää tekstiä. Napauta tekstinsyöttökenttää, johon haluat kirjoittaa. Kun näppäimistö tulee näkyviin, etsi mikrofoni- tai puhekuvake. Paikka voi vaihdella eri puhelimissa ja näppäimistöissä, mutta yleensä se näkyy näppäimistön oikeassa alakulmassa. Napauta mikrofoni- tai puhekuvaketta ja anna puhelimelle lupa käyttää mikrofonia. Aloita puhuminen. Puhelin kuuntelee ja muuttaa puheesi tekstiksi. Myös Android-laitteissa tekstiä voi kirjoituttaa virtuaaliavustajalla, joka on siinä Google Assistant.
			Digitreenit: Etkö jaksa näpytellä pitkiä viestejä? Ota haltuun tekstin saneleminen puhelimella ja tietokoneella.
3. Oikeinkirjoitus	Oikeinkirjoituksen ja kieliopin tarkistus ja korjaus manuaalisesti	Office-ohjelmat	Oikeinkirjoituksen ja kieliopin tarkistaminen Kielentarkistus toimii Tarkista-välilehdestä edeten.

Toiminta, joka helpottuu mukautuksen avulla	Mukautus	Ohjelmisto, jonka käyttöä mukautetaan	Mukautusohje
	tai automaattisesti sekä ennakoiva tekstin syöttö Erilaisia oikeinkirjoitusta tukevia toimintoja voi pitää päällä tai ei. Asetukset ovat eri laitteissa vaihtelevissa kohdissa. Olennaista on paikantaa toiminnot asetuksista niiden nimillä ja oivaltaa, mitä kukin toiminto käytännössä tekee.		
		Googlen toimisto-ohjelmat	Chromen oikeinkirjoituksen tarkistus päälle ja pois päältä
		Iphone	Automaattisen korjauksen ja ennakoivan tekstinsyötön käyttö iPhonessa, iPadissa tai iPodtouchissa
		Android	Sanaehdotusten ja virheiden korjaaminen Virheiden korjaamisesta ks. erityisesti otsikko Älykkään kirjoittamisen ehdotusten laittaminen päälle
		Ohje (Erialaisten oppijoiden liitto)	Ohjeita automaattisen korjauksen käytöstä. Linkistä avautuvan 4-sivuisen tiedoston kaksi jälkimmäistä sivua käsittelevät erityisesti Android-laitteita. https://www.eoliitto.fi/wp-content/uploads/2020/10/Oikoluku-ja-automaattinen-korjaus.pdf
4. Laitteen ohjaaminen puheella Näppäily tilanteessa on vaikeaa / mahdotonta.	Ääniohjaus	Siri	Sirin käyttäminen iPhonessa. Sirin Iphone-kykyjen selvittäminen
		Google Assistant	Google Assistantin käyttöönotto laitteellasi (mahdollisesti suomea ei vielä tueta, mutta esim. ruotsia kyllä) Voidaan asentaa esim. Chromebookiin myös ja iPhoneen. Jälkimmäisessä voi siis käyttää sisäänrakennettua Siriä tai erikseen ladattuna Google Assistantia. Koska Google Assistant perustuu Googlen valtavaan tietokantaan ja hakukoneeseen, se voi tarjota laajempaa tietoa monista aiheista kuin Siri vaikkapa liikennetilanteesta.
		Ohjevideo	Digitreenit: Kädet taikinassa tai kiinni auton ratissa? Ohjaa puhelintasi puhumalla.
5. Kuunteleminen Tilanteessa on kuulemista vaikeuttavia tekijöitä.	Osallistujien puheen tekstitys verkkokokous-alustoilla	Teams	Lisää (...) → Kieli ja puhe → Käytä Live-tekstityksiä (tällä valinnalla puhuttu teksti ei tallennu) Lisää (...) → Tallenna ja litteroi (tällä valinnalla puhuttu teksti tallentuu)
		Zoom	Jos kokouksen hallinnoija on mahdollistanut tekstityksen näkymisen, saat sen esiin kokousikkunan alalaidan CC-napista. Jos nappi ei näy, varmista, että Zoom on päivitetty uusimpaan versioon.
		Google Meet	Tekstitysten käyttäminen kokouksissa
6. Vieras kieli	Kääntäminen opiskelijan osaamalle kielelle	Word	Tarkista-välilehdin Käännä-toiminto tekee konekäännöksen haluamallesi kielelle joko koko dokumentista tai valitsemastasi osasta. Kääntämisessä voi käyttää myös ylempänä tässä ohjeessa mainittua MS:n Syventävää lukuohjelmaa.
		Powerpoint	Tekstin kääntäminen PowerPointillä (Suomenkielisen PowerPoint-esityksen kääntäminen toiselle kielelle, Matleena Laakso)
		Teams	Viestin kääntäminen MS Teamsissä
		Zoom	Viewing captions in another language — tekstitysten katsominen toisella kielellä Zoomin ohjeet ovat pääsääntöisesti vain englanniksi, mutta sivut kääntyvät hyvin selaimen käännöslaajennuksella. Ylipäätään Zoomin käytöstä suomeksi saa hyvät ohjeet Matleena Laakson esityksestä Zoom-ohjeet.
		iPhone	iPhonen sisäänrakennettu toiminto: Tekstin, puheen ja keskustelujen kääntäminen iPhonessa. iPhoneen voi myös ladata käännössovelluksia esim. Google Kääntäjän.
		Android	Google kääntäjän lataaminen ja käyttö Tekstin kääntäminen muissa sovelluksissa Voit siis kääntää tekstiä muissa sovelluksissa Google Kääntäjä -sovelluksen avulla.
		Edge	Microsoft-kääntäjän käyttäminen Microsoft Edge-selaimessa Varmista, että vieraan kielen kääntämisen ehdottaminen on Edgessä ylipäätään päällä: Siispä klikkaa osoiterivillä näkyvää kolmea pistettä ...→ Asetukset → Kielet. Ota käyttöön asetus ”Ehdota vieraskielisten sivujen kääntämistä omalle kielellesi”. Kun em. asetus on päällä, vieraalla kielellä kirjoitetun verkkosivun osoiteriville tulee kuvake <i>Käännä tämä sivu.</i> Kieli katsotaan sinulle vieraaksi eli potentiaalisesta käännettäväksi, jos se ei ole Asetusten Suositeltavat kielet -luettelossa. Voit lisätä kieliä luetteloon tai poistaa niitä valitsemalla Asetukset ja muuta > Asetukset > Kielet. Edge-selaimen voi ladata laajennuksina muitakin kääntäjiä, kuten esim. Google Kääntäjän, joka on tunnettu hyvästä käännösten tasosta.
		Firefox Chrome jne.	Firefox-selaimen voi ladata käännösohjelmaa laajennukseksi. Esimerkiksi TSB Translate Websites kääntää englannista, saksasta ja ruotsista hyvin suomeen mutta ei esim. ranskasta, joka puolestaan kääntyy Simple Translate-laajennuksella paremmin. Laajennuksen kyky kääntää haluttua kieliparia on yksi tekijä, joka vaikuttaa siihen, mikä laajennus kannattaa ottaa käyttöön. Chromessa on sisäänrakennettu mahdollisuus kääntää Google Kääntäjällä Chromen kieliasetusten vaihtaminen ja verkkosivujen kääntäminen Chromessa Chromea voi laajentaa myös esim. MS Translatorilla.

Toiminta, joka helpottuu mukautuksen avulla	Mukautus	Ohjelmisto, jonka käyttöä mukautetaan	Mukautusohje
		Ohjevideo	Digitreenit: Google Kääntäjä ja Microsoftin käännössovellus taipuvat moneen – keskustele kahdella kielellä tai opettele lausumista.